

Η διαμόρφωση της επιθυμίας απόκτησης παιδιού

Ζαΐρα Παπαληγούρα¹, Δανάη Παπαδάτου² & Θάλεια Μπελλάλη³

¹Τμήμα Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Τμήμα Νοσηλευτικής, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ³Τμήμα Νοσηλευτικής, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας ποιοτικής φαινομενολογικής μελέτης ήταν η διερεύνηση του βιώματος της επιθυμίας απόκτησης παιδιού, μητέρων που χρησιμοποίησαν σύνθετες μεθόδους αναπαραγωγής (δωρεά σπέρματος, δωρεά ωαρίων, παρένθετη μητέρα). Δέκα εννέα μητέρες αφηγήθηκαν τις εμπειρίες τους μέσα από ημιδομημένες συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα από το 2009-2012. Από την ανάλυση των αφηγήσεών τους, αναδύθηκαν τέσσερις βασικές κατηγορίες, οι οποίες αναδεικνύουν διαφορετικές εμπειρίες στη διαδικασία απόκτησης ενός παιδιού: α) επιθυμία όταν η ηλικία είναι οριακή, β) επιθυμία ως βασική πτυχή της εικόνας εαυτού, γ) επιθυμία υπό όρους και προϋποθέσεις και δ) επιθυμία ως αντιστάθμιση στις ενοχές για παρελθούσα έκτρωση. Η επιθυμία για την απόκτηση παιδιού είναι σύνθετη και περιγράφεται περισσότερο ως μια διεργασία, παρά ως κατάσταση ή πτυχή της προσωπικότητας των Ελληνίδων γυναικών. Αυτή η επιθυμία προοδευτικά διαμορφώνεται και συχνά τροποποιείται ως προς την ένταση και το περιεχόμενό της. Η κατάλληλη υποστήριξη των γυναικών και των συντρόφων τους μπορεί να συμβάλει στη συνειδητοποίηση των κινήτρων που ωθούν τα ελληνικά ζευγάρια στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, αλλά και στη διευκόλυνση των αποφάσεων που καλούνται να πάρουν στην προσπάθειά τους να γίνουν γονείς.

Λέξεις κλειδιά: Επιθυμία απόκτησης παιδιού, Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Υπογονιμότητα, Φαινομενολογία

Επικοινωνία: Ζαΐρα Παπαληγούρα, Τμήμα Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τηλέφωνο: 2310997269. E-mail: zapa@psy.auth.gr.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της επιθυμίας απόκτησης παιδιού εμφανίστηκε όταν άρχισε να γίνεται ευρεία χρήση της φαρμακευτικής αντισύλληψης. Μέχρι τον 19^ο αιώνα ένας γάμος αναπόφευκτα οδηγούσε στην απόκτηση παιδιών. Συνεπώς, η επιθυμία για ένα παιδί ακολουθούσε τη διαπίστωση της εγκυμοσύνης. Με την έναρξη της χρήσης μεθόδων αντισύλληψης τα ζευγάρια άρχισαν να προγραμματίζουν εάν και πότε επιθυμούν να αποκτήσουν παιδιά. Καταφεύγουν σε αντισυλληπτικές μεθόδους όταν δεν επιθυμούν ένα παιδί και τις διακόπτουν μόλις το επιθυμήσουν. Συνεπώς, από την εποχή της ευρείας χρήσης της αντισύλληψης, η απόκτηση παιδιών προκύπτει μετά από ένα συνειδητό και προγραμματισμένο σχέδιο των ζευγαριών και η επιθυμία προηγείται της εγκυμοσύνης.

Αυτή η αλλαγή δημιούργησε την ψευδαίσθηση ότι η αναπαραγωγική διαδικασία είναι απολύτως υπό τον έλεγχο της επιθυμίας των υποκειμένων. Ωστόσο, όπως τονίζει η Γαλλίδα ψυχαναλύτρια Delaisi de Parseval (Delaisi de Parseval & Janaud, 1983) η αναπαραγωγική διαδικασία παραμένει, εν πολλοίς, ένα μυστήριο, καθώς κάποιες εγκυμοσύνες προκύπτουν, ενώ τα ζευγάρια χρησιμοποιούν αντισυλληπτικές μεθόδους ενώ άλλες καθυστερούν, χωρίς την ύπαρξη κάποιου οργανικού προβλήματος (Bydlowski, 2009. Delaisi de Parseval & Janaud, 1983).

Πολλές θεωρίες έχουν διατυπωθεί αναφορικά με την επιθυμία απόκτησης παιδιού. Κάποιες από αυτές δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στα βιολογικά κίνητρα (Benedek, 1970a,b), άλλες θεωρούν τη μητρότητα κρίσιμη για τη δημιουργία θηλυκής ταυτότητας, ενώ σύμφωνα με άλλες, η επιθυμία απόκτησης παιδιού είναι αποτέλεσμα κοινωνικής πίεσης (Miller, 1994. van Balen & Trimbos-Kemper, 1995). Ο Veevers (1973) για παράδειγμα, θεωρεί ότι τα ζευγάρια πρέπει να επιθυμούν παιδιά και να τα αποκτούν. Συνεπώς, όσοι δεν αποκτούν παιδιά αποτελούν μια παρεκκλίνουσα ομάδα. Πολλοί είναι οι θεωρητικοί που έχουν επιχειρήσει να κατανοήσουν την αλληλεπίδραση μεταξύ θηλυκότητας μητρότητας, γονιμότητας και φεμινισμού (Hird, 2003. Houseknecht, 1982a. Houseknecht, 1982b. Letherby 1994. Letherby 2002. Morell 1993. Morell 2000. Park, 2005. Sevon, 2005. Wager, 2000). Ως προς τη σχέση θηλυκότητας και μητρότητας, αρχικά οι δύο αυτές έννοιες θεωρούνταν αλληλένδετες (Balmer, 1994). Ωστόσο, σήμερα παρόλο που η άποψη αυτή δεν είναι πλέον τόσο ισχυρή, εξακολουθεί η μητρότητα να παραμένει σημαντική για τη δημιουργία της θηλυκής ταυτότητας (Ryder, 1990).

Σύμφωνα με την ψυχοδυναμική θεωρία, η επιθυμία απόκτησης παιδιού είναι μια σύνθετη επιθυμία η οποία εμπεριέχει τις φαντασιώσεις μιας γυναίκας, ενός άνδρα, αλλά και των γονιών τους (Chatel, 1993). Εκπορεύεται από βιολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες, συνειδητά κίνητρα και ασυνείδητες φαντασιώσεις, οι οποίες προκύπτουν από άλλες επιθυμίες (Brazelton & Cramer, 2009. Bydlowski, 2009. Papaligoura, Papadatou, & Bellali, 2012).

Οι Brazelton και Cramer (2009) υποστηρίζουν ότι η επιθυμία απόκτησης παιδιού στις γυναίκες περιλαμβάνει α) την ταύτιση με τη μητέρα των πρώτων χρόνων της ζωής, β) την εκπλήρωση ναρκισσιστικών αναγκών και γ) την αναβίωση παλαιότερων οικογενειακών δεσμών. Πιο συγκεκριμένα, οι προαναφερόμενοι ψυχαναλυτές υποστηρίζουν ότι η *ταύτιση με τη μητέρα* ξεκινάει νωρίς και φθάνει στην αποκορύφωσή της το δεύτερο χρόνο της ζωής του κοριτσιού. Η *εκπλήρωση των ναρκισσιστικών αναγκών* αφορά την επιθυμία διατήρησης μιας εξιδανικευμένης εικόνας εαυτού ως πλήρους και παντοδύναμου, καθώς και την επιθυμία καθρεφτισματος της μητέρας στο παιδί. Με την απόκτηση παιδιού οι γυναίκες παρακάμπτουν τις ναρκισσιστικές τους ανάγκες, γιατί στην ουσία τις εναποθέτουν στο παιδί τους. Έτσι λοιπόν, φροντίζοντας το παιδί τους, στην ουσία φροντίζουν τον εαυτό τους. Τέλος η επιθυμία για παιδί, σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία, περιλαμβάνει και την επιθυμία απόκτησης ενός νέου συντρόφου με τον οποίο θα διαδραματιστούν ξανά παλιές σχέσεις. Έτσι, στο παιδί αναγνωρίζονται χαρακτηριστικά που είχαν σημαντικοί άνθρωποι στην ιστορία των γονέων. Σύμφωνα με την ψυχαναλυτική θεωρία, η επιθυμία απόκτησης παιδιού εμπεριέχει ακόμη και το καθήκον να προσφέρει κανείς εγγόνια στους γονείς του. Να διαιωνίσει δηλαδή την οικογένειά του (Delaisi de Parseval, 2013). Παράλληλα, υπάρχει και το γενικότερο καθήκον απέναντι στην ανθρωπότητα: να διαιωνίσει κανείς το είδος του. Όλα τα παραπάνω δείχνουν την πολυπλοκότητα, αλλά και την ένταση της επιθυμίας απόκτησης παιδιού. Τέλος, σύμφωνα με τον Πλάτωνα (Πλάτωνος Νόμοι Δ' 721 C σελ. 450) αλλά και τον Freud (1900), τα παιδιά αποτελούν το μοναδικό δρόμο προς την αθανασία.

Η Monique Bydlowski (2009) ψυχίατρος και ψυχαναλύτρια, πρωτοπόρος στην ψυχολογία και ψυχοπαθολογία της μητρότητας και η οποία από το 1977 παρακολουθεί έγκυες στο Μαιευτήριο του Clamart στη Γαλλία, διαχώρισε την *επιθυμία απόκτησης παιδιού* από την *εγκυμοσύνη* υποστηρίζοντας ότι τα δύο αυτά δεν συμπίπτουν αναγκαστικά. Ορισμένες γυναίκες αυτό που πραγματικά επιθυμούν δεν

είναι ένα παιδί, αλλά μια εγκυμοσύνη. Αντίστοιχες παρατηρήσεις αναφέρει και η Ναζίρη (1989), η οποία σε σχετική έρευνα που διεξήγαγε με στόχο να μελετήσει την έκτρωση σε Ελληνίδες διαπίστωσε ότι πολλά κορίτσια στην εφηβεία «λησμονούν» να κάνουν χρήση του αντισυλληπτικού χαπιού, όχι επειδή δεν είναι πληροφορημένες σχετικά με τις μεθόδους αντισύλληψης, ή επειδή επιθυμούν ένα παιδί, αλλά επειδή ασυνείδητα αυτό που επιθυμούν είναι μια εγκυμοσύνη, ώστε να εξακριβώσουν ότι η αναπαραγωγική τους ικανότητα είναι φυσιολογική.

Επίσης, σύμφωνα με τις κλινικές παρατηρήσεις της ψυχαναλύτριας Delaisi de Parseval, (2013), σε ορισμένες γυναίκες, η επιθυμία απόκτησης παιδιού μετατρέπεται σε *ανάγκη* για ένα παιδί το οποίο επιθυμούν «πάση θυσία». Η ζωή χωρίς παιδί μοιάζει για τις γυναίκες αυτές να μην έχει κανένα νόημα. Στην κατηγορία αυτή συνήθως ανήκουν όσες αντιμετωπίζουν προβλήματα υπογονιμότητας.

Παρά τις υπάρχουσες θεωρητικές προσεγγίσεις όσον αφορά την επιθυμία απόκτησης παιδιού, οι έρευνες στο πεδίο αυτό είναι ελάχιστες. Πιο συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον των ερευνητών εστιάζεται στα κίνητρα αναπαραγωγής των υπογόνιμων ζευγαριών, καθώς η εμπειρία της υπογονιμότητας τα ωθεί να αναλογιστούν την επιθυμία τους αυτή (van Balen & Trimbos-Kemper, 1995). Οι van Balen και Inhorn (2002) μελετώντας τα κίνητρα γονεϊκότητας σε όλον τον κόσμο τα διαχώρισαν σε κοινωνικά γονεϊκά κίνητρα και σε διαπροσωπικά γονεϊκά κίνητρα. Τα κοινωνικά κίνητρα περιλαμβάνουν κίνητρα κύρους (κοινωνικό στάτους, στάτους ενηλίκων), κίνητρα συνέχειας (η επιθυμία αθανασίας, συνέχισης του οικογενειακού ονόματος), κοινωνικής επιταγής (ρητές ή άρρητες προσδοκίες απόκτησης παιδιών) και οικονομικά κίνητρα (η συμβολή των παιδιών στην επιβίωση της οικογένειας μέσω της εργασίας ή της φροντίδας των γονιών). Τα διαπροσωπικά κίνητρα αναφέρονται στο ίδιο το παιδί (τη χαρά που φέρνει η μοναδική σχέση με ένα παιδί) και στο σύντροφο. Τα βιολογικά κίνητρα, καθώς και τα κίνητρα που αφορούν την προσωπική και την οικογενειακή ολοκλήρωση, επίσης εντάσσονται στα διαπροσωπικά κίνητρα. Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, τα διαπροσωπικά κίνητρα για την αναπαραγωγή φαίνεται ότι είναι πιο σημαντικά, ενώ τα κοινωνικά κίνητρα μοιάζει να έχουν δευτερεύουσα σημασία (Colpin, De Munter & Vandemeulebroecke, 1998. Lalos, Jacobsson, Lalos, & von Schoultz, 1985. Langdridge, Connolly, & Sheeran, 2000). Ο Miller (1994) μελέτησε τις καταβολές του κινήτρου απόκτησης παιδιού και την πιθανή κληρονομικότητά του. Διαχώρισε τις καταβολές αυτές σε εκείνες που είναι περισσότερο *βιωματικές*, όπως είναι η ποιότητα της παρεχόμενης μητρικής

φροντίδας, σε εκείνες που κληρονομούνται ως χαρακτηριστικά, όπως είναι η στοργική φροντίδα και σε εκείνες που παραπέμπουν στην αλληλεπίδραση γονιδίων και βιωμάτων όπως είναι η απόλαυση της φροντίδας ενός παιδιού.

Η περιορισμένη γνώση στην Ελλάδα σχετικά με τις ψυχικές επιπτώσεις που έχει η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή στις γυναίκες αποτέλεσε την αφορμή μιας ευρείας ποιοτικής φαινομενολογικής μελέτης, με στόχο τη διερεύνηση του βιώματος της απόκτησης παιδιών με σύγχρονες μεθόδους αναπαραγωγής στη χώρα μας. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης μελέτης διερευνήθηκε, ανάμεσα σε διάφορες πτυχές της συνολικής εμπειρίας και η επιθυμία απόκτησης παιδιού. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η εις βάθος κατανόηση, τόσο της επιθυμίας απόκτησης παιδιού, όσο και των παραγόντων που συμβάλλουν στην εμφάνιση και διατήρησή της, μέσω της ανάλυσης των αφηγήσεων γυναικών που κατέφυγαν σε σύνθετες μεθόδους αναπαραγωγής (δωρεά σπέρματος, δωρεά ωαρίων, και παρένθετη μητρότητα). Η μελέτη της επιθυμίας απόκτησης παιδιού θα συνεισφέρει στην καλύτερη κατανόηση των συνεπειών της υπογονιμότητας. Ο εμπλουτισμός των γνώσεων στο συγκεκριμένο πεδίο το οποίο δεν έχει μελετηθεί επαρκώς, μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση και υποστήριξη των γυναικών και συντρόφων τους όταν επιλέγουν την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και υπόκεινται σε αλληπάλλληλες θεραπείες, συχνά μάλιστα για μεγάλο χρονικό διάστημα, έως ότου αποκτήσουν παιδί.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Συμμετέχουσες

Το δείγμα συλλέχθηκε σύμφωνα με τις αρχές της σκόπιμης δειγματοληψίας βάσει της οποίας επιλέγονται περιπτώσεις πλούσιες σε πληροφορίες, οι οποίες είναι σε θέση να δια φωτίσουν τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης. Αυτό σημαίνει ότι η επιλογή του δείγματος καθορίζεται σύμφωνα με ορισμένους στόχους και κατευθύνεται ανάλογα με τις ανάγκες που προκύπτουν κατά την επεξεργασία των δεδομένων (Patton, 1990).

Στη μελέτη λοιπόν, συμμετείχαν 19 μητέρες με μέσο όρο ηλικίας 44.59 έτη ($T.A. = 6.27$), οι οποίες είχαν αποκτήσει ένα ή περισσότερα παιδιά με υποβοηθούμενη αναπαραγωγή. Η μέση ηλικία των παιδιών ήταν 4.79 έτη ($T.A. = 4.59$). Δεκατρείς από τις μητέρες ήταν έγγαμες, τέσσερις ήταν άγαμες μητέρες, μία είχε κάνει αίτηση διαζυγίου και μία ήταν σε ομοφυλοφιλική σχέση. Η πλειοψηφία των γυναικών είχε πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ μόνο μία ήταν απόφοιτος δημοτικού. Δεκατέσσερις

γυναίκες έκαναν χρήση υποβοηθούμενης αναπαραγωγής λόγω προβλημάτων υπογονιμότητας και πέντε επειδή δεν μπορούσαν να αποκτήσουν παιδί καθώς ήταν μόνες γυναίκες, είτε βρίσκονταν σε ομοφυλοφιλική σχέση. Ως κριτήρια συμμετοχής στη μελέτη ορίστηκαν: α) η απόκτηση παιδιού με τη συμμετοχή τρίτου στην αναπαραγωγή (7 γυναίκες με δωρεά ωαρίου, 5 με δωρεά σπέρματος, 5 με παρένθετες μητέρες και 2 περιπτώσεις με δωρεά εμβρύου) και β) η ελληνική εθνικότητα των συμμετεχόντων.

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε σε δυο κλινικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα, το προσωπικό των οποίων προσέγγισε αρχικά τις γυναίκες προκειμένου να τις ενημερώσει για τον σκοπό της έρευνας. Όσες δέχθηκαν να συμμετέχουν, υπέγραψαν σχετικό έντυπο συγκατάθεσης.

Μεθοδολογικός σχεδιασμός

Η παρούσα μελέτη υιοθέτησε τη φαινομενολογική μέθοδο συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων. Βασικός στόχος της μεθόδου αυτής είναι η ανάλυση μιας «βιωμένης εμπειρίας» (lived experience), όπως αυτή περιγράφεται από το ίδιο το άτομο. Ο ερευνητής αποφεύγει να διατυπώσει ερευνητικές υποθέσεις, ενώ οι θεωρητικές του τοποθετήσεις παραμένουν στο περιθώριο προκειμένου να εστιάσει αποκλειστικά στη μελέτη της βιωμένης εμπειρίας.

Συλλογή των δεδομένων

Όλες οι γυναίκες συμμετείχαν σε μια ημιδομημένη, ατομική συνέντευξη διάρκειας 60-140 λεπτών, με στόχο τη διερεύνηση του συνολικού βιώματος της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Ένα από τα θέματα που μελετήθηκαν, και το οποίο αποτελεί τον στόχο της παρούσας μελέτης, ήταν και η επιθυμία απόκτησης παιδιού. Οι σχετικές με το θέμα ερωτήσεις ήταν: «Πότε πρωτο-σκεφθήκατε ότι θα θέλατε ένα παιδί;», «Τι σας κινητοποίησε για να επιχειρήσετε να αποκτήσετε ένα παιδί;», «Πώς οδηγηθήκατε στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή;».

Έγινε χρήση της συνέντευξης, καθώς αποτελεί την κύρια και αποκλειστική μέθοδο συλλογής δεδομένων στη φαινομενολογική έρευνα η οποία αποσκοπεί στην περιγραφή και εις βάθος κατανόηση των υποκειμενικών εμπειριών των συμμετεχόντων. Επίσης, η «ημι-δομημένη» μορφή συνέντευξης επιλέχθηκε καθώς προσανατολίζει τη συζήτηση σε συγκεκριμένες πτυχές του υπό μελέτη φαινομένου. Έτσι αποφεύχθηκε η «δομημένη» μορφή η οποία προάγει ένα μοντέλο κυριαρχίας

του ερευνητή πάνω στον ερωτώμενο, ο οποίος περιορίζει τις απαντήσεις του μόνο στις πληροφορίες που θεωρούνται σχετικές με τον σκοπό της έρευνας. Ένα από τα βασικότερα πλεονεκτήματα της ημι-δομημένης συνέντευξης είναι η δυνατότητα που δίνει στο άτομο να αφηγηθεί ελεύθερα την ιστορία του, ενώ παράλληλα, επιτρέπει στον συνεντευκτή να διατυπώσει ερωτήσεις που επιτρέπουν την εμβάθυνση και κατανόηση της εμπειρίας. Τόσο οι ερωτήσεις, όσο και οι απαντήσεις διαμορφώνονται, αναπτύσσονται και διαπλάθονται μέσω του διαλόγου μεταξύ συνεντευκτή και συμμετέχοντος στην έρευνα. Η ημι-δομημένη συνέντευξη προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή και των δύο στη διαμόρφωση ενός από κοινού νοηματικού πλαισίου. Η συνάφεια και καταλληλότητα των ερωτήσεων και απαντήσεων αναδεικνύεται και πραγματώνεται μέσα στον διάλογο (Mishler, 1996).

Όλες οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν και στη συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν σε γραπτό λόγο. Η συλλογή και ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα και σταμάτησε όταν έφτασε στο σημείο του «θεωρητικού κορεσμού», δηλαδή δεν προέκυπταν νέα δεδομένα ή νέες κατηγορίες που να περιγράφουν και να ερμηνεύουν το υπό μελέτη φαινόμενο (Rubin & Rubin, 1995).

Ανάλυση των δεδομένων

Η παρούσα μελέτη ακολούθησε μια επαγωγική, νατουραλιστική προσέγγιση, σύμφωνα με τη φαινομενολογική τεχνική ανάλυσης των Diekelmann, Allen και Tanner (1989) που περιλαμβάνει 7 στάδια: α) κάθε συνέντευξη μελετάται ως σύνολο προκειμένου να αποκτηθεί μια γενική κατανόηση του κειμένου, β) αναγνωρίζονται τα θέματα και τα υπο-θέματα που αναδύονται από το κείμενο, γ) αναπτύσσεται μια ερμηνευτική αφήγηση κάθε συνέντευξης, δ) εντοπίζονται αποσπάσματα των συνεντεύξεων που υποστηρίζουν τα αναδιδόμενα θέματα και υπο-θέματα, ε) οι συνεντεύξεις μελετώνται εκ νέου προκειμένου να επιβεβαιωθούν τα θέματα και υπο-θέματα που προέκυψαν, στ) αναγνωρίζεται το μοτίβο της βιωμένης εμπειρίας μέσα από όλες τις συνεντεύξεις και ζ) τα ευρήματα υποστηρίζονται μέσα από τα ίδια τα λόγια των συμμετεχόντων.

Για τη διασφάλιση της πιστότητας και σταθερότητας των ευρημάτων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της τριγωνοποίησης (triangulation). Σύμφωνα με τους όρους των ποσοτικών ερευνών, η πιστότητα (credibility) αντικατοπτρίζει την εσωτερική εγκυρότητα στις ποιοτικές μελέτες και αφορά τον εντοπισμό, θεωρητικό

προσδιορισμό και τρόπο δόμησης των υποκατηγοριών, κατηγοριών, εννοιών και εννοιολογικών κατασκευών του υπό μελέτη φαινομένου, ενώ η σταθερότητα (stability) αναφέρεται σε διάφορες όψεις της σταθερότητας των δεδομένων και κατ' επέκταση των αποτελεσμάτων της μελέτης. Η τριγωνοποίηση αφορά τη χρήση διαφόρων μεθόδων στο πλαίσιο μιας μελέτης με στόχο την επιβεβαίωση ή την επίτευξη της πληρότητας στην κατανόηση επίσης, ενός φαινομένου (Μπελλάλη 2006). Η τριγωνοποίηση των ερευνητών στην παρούσα μελέτη, διασφαλίστηκε από τη συμμετοχή τριών διαφορετικών ερευνητριών που ασχολήθηκαν με την κωδικοποίηση και ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι η επιθυμία για την απόκτηση παιδιού είναι σύνθετη. Κάποιες γυναίκες, περιγράφουν την επιθυμία για παιδί ως μια *διεργασία* που προοδευτικά διαμορφώνεται και συχνά τροποποιείται ως προς την ένταση και το περιεχόμενό της, και όχι ως μια κατάσταση ή μία πτυχή της προσωπικότητάς τους. Για παράδειγμα, μια γυναίκα αναφέρει:

Στα 12, όταν γεννήθηκε ο ξάδερφός μου επιθύμησα πάρα πολύ να είναι δικός μου... μετά την πάγωση την επιθυμία αυτή...στη συνέχεια γύρω στα 42 ήθελα πάλι ένα παιδί και αρχίσαμε τις προσπάθειες.

(περίπτωση 8, δωρεά ωαρίων)

Από την ανάλυση των αφηγήσεων των μητέρων, αναδύθηκαν τέσσερις βασικές κατηγορίες, οι οποίες αναδεικνύουν διαφορετικές εμπειρίες στη διαδικασία απόκτησης ενός παιδιού και περιλαμβάνουν: α) την επιθυμία όταν η ηλικία είναι οριακή, β) την επιθυμία ως βασική πτυχή της εικόνας εαυτού, γ) την επιθυμία υπό όρους και προϋποθέσεις και δ) την επιθυμία ως αντιστάθμιση για τις ενοχές παρελθούσας έκτρωσης.

α) Στο όριο της ηλικίας

(Επιθυμία όταν η ηλικία είναι οριακή)

Για τις περισσότερες γυναίκες του δείγματος, η επιθυμία για παιδί γίνεται συνειδητή και κινητοποιούνται προς την απόκτησή του, όταν αισθάνονται ότι «χτυπάει» το βιολογικό τους ρολόι, καθώς τα χρονικά περιθώρια στενεύουν.

Εκεί γύρω... μετά τα 35 νομίζω. Μετά τα 35 άρχισα να το σκέπτομαι. ..Αφ' ης στιγμής άκουσα ότι τα περιθώριά μου τα ηλικιακά ήταν πολύ στενά τότε ήμουν αποφασισμένη ότι πρέπει να δράσω.

(περίπτωση 1, δωρεά σπέρματος)

Στα 30 άρχισα να ανησυχώ. Μμμ Και μετά... μετά περάσαν τα χρόνια και άρχισα να ανησυχώ, τι θα γίνει και τα λοιπά γιατί και η ηλικία...»

(περίπτωση 12, δωρεά ωαρίων)

β) Γεννήθηκα «μητέρα»

(Μητρότητα ως βασική πτυχή της εικόνας εαυτού)

Αρκετές γυναίκες ανέφεραν ότι από τη μικρή κιόλας ηλικία τους είχαν μια αγάπη ή λατρεία για τα παιδιά και μια πολύ έντονη «ανάγκη» να αποκτήσουν τα δικά τους. Μία μάλιστα γυναίκα, είχε επιλέξει το επάγγελμα της μαίας για να έρχεται σε καθημερινή επαφή με έγκυες γυναίκες και νεογέννητα βρέφη. Για τις γυναίκες αυτές, η τεκνοποίηση και η μητρότητα ήταν άμεσα συνδεδεμένες με την ταυτότητά τους και την εικόνα που είχαν ή επιθυμούσαν να έχουν για τον εαυτό τους. Χαρακτηριστικές ήταν οι αναφορές όπως «Γεννήθηκα μανούλα», «Νομίζω ότι γεννήθηκα για αυτό το πράγμα», «Δε μπορούσα να σκεφτώ ότι δεν θα έχω δικά μου παιδιά, ήταν αδιανόητο», οι οποίες συνόδευαν εκτενείς περιγραφές της διαχρονικής επιθυμία τους να γίνουν μητέρες.

Πάντα έβλεπα τον εαυτό μου μέσα σε οικογένεια, δεν μπορούσα να φανταστώ τον εαυτό μου... όσο και αν με ενδιέφερε να σπουδάσω ας πούμε, να σπουδάσω, να κάνω καριέρα ή όλα αυτά τα πράγματα, δε μπορούσα να δω τον εαυτό μου χωρίς οικογένεια, με τίποτα. Δηλαδή μες στο μυαλό μου ήταν δεδομένο ότι θα αποκτήσω οικογένεια, δε μπορούσα να σκεφτώ ότι δεν θα έχω δικά μου παιδιά ήταν αδιανόητο.

(περίπτωση 6, παρένθετη μητρότητα)

Αξίζει να σημειωθεί ότι κάποιες από αυτές τις γυναίκες διατηρούν μια πολύ καλή ανάμνηση από τη μητέρα τους και τη σχέση τους μαζί της.

Πάντα. Σαν τρελή...Ναι. Νομίζω ότι γεννήθηκα για αυτό το πράγμα. Τόσο πολύ το ήθελα, τόσο πολύ με... Το έβλεπα, όχι δεν το έβλεπα, ήταν ανάγκη μου να δώσω..... Εγώ, σαν γυναίκα ήθελα να δώσω πάρα πολύ σε αυτό το κομμάτι, στα παιδιά. Πάντα ήθελα. Και πίστευα ότι θα έκανα τρία παιδιά. Ήθελα τρία παιδιά... Η σχέση μου με την μητέρα μου ήταν τέλεια (πάντα). Τον μπαμπά μου τον λατρεύω. Η μαμά ήταν πάντα της αγκαλιάς, του φιλιού και ο μπαμπάς το ίδιο.

(περίπτωση 11, παρένθετη μητρότητα)

γ. Μητέρα υπό όρους και προϋποθέσεις

(Επιθυμία παιδιού με τον κατάλληλο σύντροφο και συνθήκες ζωής)

Αυτή η ομάδα των γυναικών, που αποτελούσαν και την πλειοψηφία του δείγματος, περιέγραψε την επιθυμία απόκτησης ενός ή περισσότερων παιδιών, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Για τις περισσότερες γυναίκες, η βασικότερη προϋπόθεση αφορούσε τη διαμόρφωση μιας καλής και σταθερής σχέσης με έναν ή μια σύντροφο που θα τους εξασφάλιζε τις κατάλληλες συνθήκες για να νιώσουν τόσο οι ίδιες, όσο και το παιδί τους ασφάλεια.

Πάντα έλεγα ότι θα κάνω παιδιά αν βρεθώ με έναν άνθρωπο που νιώσω ότι είναι καλός πατέρας, ότι θα είναι καλή η οικογένεια, θα είναι δεμένη, κάπως έτσι το είχα στο μυαλό μου, γενικά ας πούμε. Όχι να κάνω παιδιά για να κάνω παιδιά ας πούμε... Να εκπληρώσω μια τέτοια εγωιστική επιθυμία έτσι από μόνη της, όχι. Δηλαδή δεν θα έκανα παιδιά χωρίς σύζυγο, να το πω έτσι... χωρίς να υπάρχει ένα περιβάλλον που εγώ το φανταζόμουν ότι θα είναι καλό να μεγαλώσει. Ναι, και γι' αυτό αργήσαμε και να τα κάνουμε, επειδή αυτός ο άνθρωπος βρέθηκε λίγο αργά στη ζωή μου.

(περίπτωση 4, δωρεά ωαρίων)

Άλλες πάλι γυναίκες, έθεταν ως προϋπόθεση, την ολοκλήρωση των σπουδών ή άλλων στόχων και την ανεύρεση σταθερής εργασίας. Με την επίτευξη αυτών των στόχων, η επιθυμία για παιδί άρχισε να γίνεται σημαντική.

Παντρεύτηκα σχετικά μικρή μπορώ να πω, 26,εεε, μετά όμως εντάξει, δεν ήθελα να κάνω παιδιά αμέσως γιατί ακόμα δεν είχα σταθερή δουλειά, ήθελα να κάνω και άλλα πράγματα και δεν ήθελα παιδί δηλαδή από την αρχή, όχι.

(περίπτωση 2, δωρεά εμβρύου)

δ) Επανορθώνοντας για παρελθούσες εκτρώσεις

(Επιθυμία ως αντιστάθμιση / επανορθωτική διαδικασία για ενοχές παρελθούσας έκτρωσης)

Αξιοσημείωτο είναι ότι αρκετές γυναίκες, επέλεξαν την έκτρωση όταν ήταν νέες και δεν είχαν ακόμα σταθερό σύντροφο. Εκ των υστέρων και συνήθως μετά τη διαπίστωση ότι δεν είναι σε θέση να τεκνοποιήσουν, περιγράφουν τις ενοχές τους για την επιλογή τους αυτή.

Μέχρι που είχα πει: «κρίμα που δεν το έκανα (γέννησα). Θα ήταν η ζωή μου αλλιώς». Πιστεύω ότι τα παιδιά όταν σου έρχονται πρέπει να τα κάνεις, όποιες και να είναι οι συνθήκες, σχεδόν

όποιες και να είναι οι συνθήκες εγώ είμαι υπέρ του να κάνεις παιδιά. Έκανα και άλλες μετά (εκτρώσεις). Μπόλικες.

(περίπτωση 9, δωρεά σπέρματος)

Οι ενοχές τους, εξηγούν γιατί κάποιες γυναίκες βιώνουν και νοηματοδοτούν αργότερα την εξωσωματική διαδικασία, ως «τιμωρία». Παρόλα αυτά, οι περισσότερες γυναίκες περιγράφουν μια διεργασία αναθεώρησης των επιλογών τους και σε συνδυασμό με τους στόχους που θέτουν στην ζωή τους μετά την ηλικία των 30 ετών, βιώνουν μια αναζωπύρωση της «ανάγκης» τους να γίνουν μητέρες.

Μετά από εκείνο το γεγονός (έκτρωση) κατάλαβα ότι θέλω σαν τρελή να γίνω μάνα αλλά με άλλες συνθήκες.....Πονάει, αλλά έμαθα να ζω με αυτό πλέον (γεγονός έκτρωσης). Τέλειωσε. Και μετά άρχισα να σκέφτομαι το θέμα γάμου σοβαρότερα, επειδή ήθελα να το βιώσω πάλι... Γύρισα στο χθες που απέρριψα. Μια από αυτές τις απορρίψεις ας πούμε, ήταν και ο άντρας μου, που τον ήξερα από τα 17 μου. Σχεδόν του έκανα πρόταση γάμου.

(περίπτωση 10, δωρεά ωαρίων)

Η παρακάτω αναφορά της ίδιας γυναίκας καταδεικνύει το μέγεθος της ενοχής για την έκτρωση.

Με βαραίνει αφάνταστα. Αφάνταστα (η έκτρωση). Την σκέπτομαι μέχρι σήμερα...Αφού πολλές φορές, να μην πω... όταν ανάβω ένα κεράκι για το γιο μου λέω για το γιο μου και για το μωρό που έφυγε. Δεν λέω το ζαπόστειλα. Δεν θα πάψει να πονάει νιώθω.

(περίπτωση 10, δωρεά ωαρίων)

Πέρα από τις τέσσερις παραπάνω βασικές κατηγορίες των εμπειριών των συμμετεχόντων στην έρευνα, η ανάλυση των δεδομένων επίσης έδειξε ότι για κάποιες γυναίκες του δείγματος η επιθυμία για παιδί μοιάζει να μετατρέπεται σε ανάγκη από τη στιγμή που συνειδητοποιούν ότι λόγω προχωρημένης ηλικίας ή άλλων οργανικών περιορισμών στις ίδιες ή τον σύντροφό τους, δεν μπορούν να τεκνοποιήσουν. Αυτή η ανάγκη γίνεται για ορισμένες αυτοσκοπός με αποτέλεσμα να «χρησιμοποιούν» τη συζυγική ή συντροφική σχέση ως μέσο για να πετύχουν τον στόχο τους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση μιας γυναίκας η οποία αναφέρει:

Αλλά εγώ θα προχωρούσα έτσι και αλλιώς, μόνη μου. Ήμουν αποφασισμένη δηλαδή να κάνω παιδί. Χωρίς αυτόν ή με αυτόν, νομίζω ήταν πολύ δευτερεύον.

(περίπτωση 1, δωρεά σπέρματος)

Για άλλες πάλι γυναίκες, η πιθανότητα μη τεκνοποίησης αποτελεί αφορμή για μια βαθύτερη αναθεώρηση των στόχων τους, της σχέσης με τον/τη σύντροφό τους, και της ταυτότητάς τους καθώς αρχίζουν να φαντάζονται τον εαυτό τους «χωρίς παιδί». Η παρακάτω αναφορά φανερώνει έντονα τις σκέψεις μιας ζωής χωρίς παιδιά:

Θα μπορούσα να μείνω και χωρίς παιδιά, απλά θα έκανα άλλα πράγματα στη ζωή μου, θα ήμουν πιο δραστήρια ίσως.

(περίπτωση 2, δωρεά εμβρύου)

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι στις αφηγήσεις των περισσότερων γυναικών κυριαρχούσε η αναφορά σε ένα από τα κίνητρα που περιγράφηκαν παραπάνω, αν και μπορεί να υπέβασκαν και κάποια άλλα που δε μεταφέρθηκαν άμεσα στον λόγο.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η μελέτη της επιθυμίας απόκτησης παιδιού σε υπογόνιμα ζευγάρια συμβάλλει στην ανάδειξη των απωλειών και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν στον δύσβατο δρόμο από την υπογονιμότητα έως την απόκτηση ενός παιδιού (Inhorn & Van Balen, 2001). Συχνά οι δυσκολίες αυτές οδηγούν τις γυναίκες να αναλογιστούν και να προβληματιστούν σχετικά με την επιθυμία τους να γίνουν μητέρες (van Balen & Trimbos-Kemper, 1995).

Στην Ελλάδα, η επιθυμία απόκτησης παιδιών εν γένει και ειδικότερα στην περίπτωση της υπογονιμότητας δεν έχει διερευνηθεί. Από τις αφηγήσεις των ελληνίδων γυναικών με προβλήματα υπογονιμότητας που συμμετείχαν στην παρούσα μελέτη, διαφάνηκε ότι στην πλειοψηφία τους είχαν μια ισχυρή επιθυμία απόκτησης παιδιού, γεγονός που καταδεικνύει ότι οι δυσκολίες στην απόκτηση του παιδιού μπορεί να ισχυροποιούν την επιθυμία τους, με αποτέλεσμα συχνά να υπομένουν χρονοβόρες και ψυχοφθόρες θεραπευτικές παρεμβάσεις προκειμένου να γίνουν μητέρες. Άλλωστε, στην ελληνική κοινωνία η τεκνοποίηση είναι βαθιά ριζωμένη στις αντιλήψεις και προτεραιότητες των πολιτών, με αποτέλεσμα ζευγάρια που δεν τεκνοποιούν, συχνά να στιγματίζονται και να περιθωριοποιούνται (Papaligoura & Paragounos, 1996)

Από την ανάλυση των αφηγήσεων διαπιστώθηκε ότι σε πολλές γυναίκες η επιθυμία απόκτησης ενός παιδιού γίνεται συνειδητή όταν τα ηλικιακά περιθώρια στενεύουν και οι βιολογικοί περιορισμοί μπορεί να αποκλείσουν την πιθανότητα εγκυμοσύνης. Το εύρημα αυτό συμφωνεί με τη διεθνή βιβλιογραφία που δείχνει ότι η ηλικία απόκτησης του πρώτου παιδιού έχει αυξηθεί και μια στις πέντε Αμερικανίδες αποκτά το πρώτο της παιδί μετά την ηλικία των 35 ετών (Matthews & Hamilton, 2009) με αποτέλεσμα να έχουν αυξηθεί σημαντικά και οι προσπάθειες απόκτησης παιδιού με εξωσωματική γονιμοποίηση καθώς μετά την ηλικία των 35 ετών

παρατηρείται μείωση της γονιμότητας (American Society of Reproductive Medicine, 2008).

Παράλληλα, για πολλές γυναίκες του δείγματος, η πληροφορία ότι η γονιμότητα μειώνεται δραματικά σε αυτή την ηλικία αποτέλεσε έκπληξη, γεγονός που καταδεικνύει είτε την ελλιπή ενημέρωση σχετικά με την ηλικία και τη γονιμότητα των γυναικών, είτε τη φαντασίωση ότι η αναπαραγωγική λειτουργία είναι απολύτως υπό τον έλεγχο των «υποκειμένων» (Delaisi de Parseval & Janaud, 1983). Επίσης, για πολλές γυναίκες του δείγματος, η επιθυμία απόκτησης παιδιού ήταν ισχυρή και υπήρχε από τότε που θυμούνται τον εαυτό τους. Το εύρημα αυτό συνάδει με την άποψη των Brazelton και Cramer (2009) οι οποίοι αναφέρουν ότι η ταύτιση με τη μητέρα των πρώτων χρόνων της ζωής οδηγεί μια γυναίκα στο να επιθυμεί να αποκτήσει ένα παιδί. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι γυναίκες αυτές περιγράφουν μια πολύ καλή σχέση με τη μητέρα τους.

Ένας σημαντικός αριθμός γυναικών ανέφερε ότι ήθελε να αποκτήσει παιδιά κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, όπως μια καλή σχέση με ένα σύντροφο, ο οποίος θα ήταν και πατέρας του παιδιού τους. Αυτό το εύρημα είναι σύμφωνο με όσα αναφέρουν οι van Balen και Trimbos-Kemper (1995) οι οποίοι επίσης διαπίστωσαν ότι σε πολλά ζευγάρια η εξασφάλιση κατάλληλων συνθηκών, όπως ένας καλός σύντροφος, αποτελούσε προϋπόθεση για την απόκτηση παιδιού.

Στη συγκεκριμένη μελέτη, παρατηρήθηκε ένα αυξημένο ποσοστό των εκτρώσεων μετά από «τυχαίες» ή «απρογραμματίστες» εγκυμοσύνες κατά τη νεαρή ηλικία. Άλλωστε, λόγω του αυξημένου ποσοστού των εκτρώσεων στην Ελλάδα, έχει αναφερθεί ότι η έκτρωση στη χώρα μας χρησιμοποιείται ως μέθοδος αντισύλληψης. Ωστόσο, δεν έχει αναγνωριστεί έως τώρα ότι η εμπειρία μιας έκτρωσης και οι ενοχές που συνήθως τη συνοδεύουν, μπορεί να πυροδοτήσουν την επιθυμία απόκτησης ενός παιδιού.

Ενδιαφέρον εύρημα της μελέτης αυτής αποτελεί το γεγονός ότι σε κάποιες γυναίκες η επιθυμία απόκτησης παιδιού διαφοροποιείται κατά τη διάρκεια των προσπαθειών απόκτησης παιδιού. Σε κάποιες περιπτώσεις ισχυροποιείται και οι αφηγήσεις των γυναικών μοιάζει να υποδηλώνουν ότι η επιθυμία για παιδί τις κατακλύζει. Σε άλλες πάλι περιπτώσεις, οι σκέψεις ότι πιθανόν να μην αποκτηθεί το παιδί ενεργοποιούν την επιθυμία η οποία μέχρι τότε δεν ήταν συνειδητή. Τέλος, σε κάποιες περιπτώσεις η επιθυμία, αν και συνειδητή, «παγώνει» για ένα χρονικό διάστημα και επανεμφανίζεται αργότερα.

Η παρούσα εργασία εστιάζει αποκλειστικά στο θέμα της επιθυμίας απόκτησης παιδιού, θέμα που αποτελεί μια μόνο πτυχή του συνολικού βιώματος της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής των γυναικών που συμμετείχαν στη μελέτη. Ένας περιορισμός της εργασίας αφορά το γεγονός ότι η μελέτη ήταν αναδρομική και ότι όλες οι συμμετέχουσες είχαν αποκτήσει παιδιά γεγονός που θα μπορούσε να επηρεάσει την αντίληψή τους για την επιθυμία τους να αποκτήσουν παιδί. Ένας άλλος περιορισμός είναι ότι εστιάζει αποκλειστικά στην επιθυμία απόκτησης παιδιού στις γυναίκες.

Θα ήταν ενδιαφέρον λοιπόν να μελετηθεί το θέμα τόσο σε γυναίκες που δεν απέκτησαν τελικά παιδιά, εγκαταλείποντας τις προσπάθειες, εξαιτίας των οργανικών, ψυχολογικών και οικονομικών επιπτώσεων που συνεπάγεται η θεραπεία, όσο και να διερευνηθεί η επιθυμία απόκτησης παιδιού στους άνδρες, καθώς και οι διαφορές που μπορεί να υπάρχουν ανάμεσα στα δύο φύλα, ως προς τα κίνητρα απόκτησης παιδιού και ως προς την ένταση της επιθυμίας απόκτησης παιδιού. Καθώς στην Ελλάδα αποκτώνται κατά μέσο όσο 1.3 παιδιά ανά ζευγάρι (Keller et al., 2003) και παρατηρείται μια σημαντική καθυστέρηση στην απόκτηση του πρώτου παιδιού, γεγονός που οδηγεί σε αυξημένα προβλήματα υπογονιμότητας, είναι απαραίτητο να μελετηθούν επίσης, σε μεγαλύτερο βάθος, τόσο η σχέση μεταξύ της συνειδητοποίησης της επιθυμίας απόκτησης παιδιού και της ηλικίας των γυναικών, όσο και η επεξεργασία αυτής της επιθυμίας στο πλαίσιο της συζυγικής σχέσης. Εξίσου σημαντικό είναι να υπάρξει γενικότερη ενημέρωση του πληθυσμού για τη σχέση ηλικίας και γονιμότητας.

Παράλληλα, τα συγκεκριμένα ευρήματα θέτουν προς συζήτηση το ρόλο των επαγγελματιών υγείας που συνοδεύουν γυναίκες και τους/τις συντρόφους τους στη διαδικασία απόκτησης παιδιού μέσω της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Η συγκεκριμένη μελέτη αναδεικνύει πόσο πολύπλοκη είναι η επιθυμία απόκτησης παιδιού και πόσο συχνά κρύβει βαθύτερες προσωπικές ανάγκες που είναι συνδεδεμένες, τόσο με την ιστορία της ζωής της κάθε γυναίκας, όσο και με τις επιταγές για τεκνοποίηση που θέτει η κοινωνία μας. Η κατάλληλη υποστήριξη αυτών των γυναικών και των συντρόφων τους μπορεί να συμβάλλει στη συνειδητοποίηση των κινήτρων που ωθούν τα ελληνικά ζευγάρια στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, αλλά και στη διευκόλυνση των αποφάσεων που καλούνται να πάρουν στην προσπάθειά τους να γίνουν γονείς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- American Society of Reproductive Medicine (2008). Age-related fertility decline: a committee opinion. *Fertility & Sterility*, 90, S154-S155.
- Balmer, R. (1994). American fundamentalism: The ideal of femininity. *Fundamentalism and Gender*, 5, 47-62.
- Benedek, Th. (1970a). The family as a psychological field. In E.J. Anthony & Th. Benedek (Eds.) *Parenthood, its psychology and psychopathology* (pp. 109-136). Boston, MA: Little, Brown & Co.
- Benedek, Th. (1970b) Fatherhood and providing. In E.J. Anthony & Th. Benedek (Eds.) *Parenthood, its psychology and psychopathology* (pp. 195-200). Boston, MA: Little, Brown & Co.
- Brazelton, T. B., & Cramer, G. B., (2009). *Η πρώτη πρώτη σχέση* (Γ. Αμπατζόγλου & Ζ. Παπαληγούρα-Ράλλη, Επ. Εκδ., Χ. Χατζηδημητρίου, Μετ.). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση (Original work published 1991).
- Bydlowski, M. (2009). *Το χρέος ζωής, ψυχαναλυτική διαδρομή της μητρότητας* (Γ. Αμπατζόγλου & Ζ. Παπαληγούρα-Ράλλη, Επ. Εκδ., Δ Τσαρμακλή, Μετ.). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση. (Original work published 1997).
- Chatel, M. (1993). *Malaise dans la procreation*. Paris: Albin Michel.
- Colpin, H., De Munter, A., & Vandemeulebroecke, L.(1998). Parenthood motives in IVF mothers. *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology*, 19, 19–27.
- Delaisi de Parseval, G. & Janaud, A. (1983). *L'enfant à tout prix, essai sur la médicalisation du lien de filiation*. Paris: Editions du Seuil.
- Delaisi de Parseval, G. (2013). *Οικογένεια πάση θυσία* (Γ. Αμπατζόγλου & Ζ. Παπαληγούρα-Ράλλη, Επ. Εκδ., Δ Τσαρμακλή, Μετ.). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης. (Το πρωτότυπο εκδόθηκε το 2008).
- Diekelmann, N., Allen, D., & Tanner, C. (1989). *The NLN criteria for appraisal of Baccalaureate programs: A critical hermeneutic analysis*. New York: NLN.
- Freud, S. (1900). *The interpretation of dreams*. Edition & Translation. J. Strachey. (1976). Great Britain: Pelican Books,
- Hird, M. J. (2003). Vacant wombs: Feminist challenges to psychoanalytic theories of childless women. *Feminist Review*, 75, 5-19.
- Houseknecht, S. K. (1982a). Childlessness and the one-child family. *Journal of Family Issues* 3(4), 419-599.

- Houseknecht, S. K. (1982b). Voluntary childlessness: Toward a theoretical integration. *Journal of Family Issues* 3(4), 459-472.
- Inhorn, M.C., & Van Balen, F. (2001). *Infertility around the globe: New thinking on childlessness, gender and reproductive technologies*. Berkeley: University of California Press.
- Keller, H., Papaligoura, Z., Kuensemuller, P., Voelker, S., Papaeliou, C., Lohaus, A., Lamm, B., Kokkinaki, T., Chrysikou, E., & Mousouli, V. (2003). Concepts of mother-infant interaction in Greece and Germany. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34, 677- 589.
- Lalos, A., Jacobsson, L., Lalos, O., & von Schoultz, B. (1985). The wish to have a child: A pilot-study of infertile couples. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 72, 476–481.
- Langdrige, D., Connolly, K., & Sheeran, P. (2000). Reasons for wanting a child: A network analytic study. *Journal of Reproductive & Infant Psychology*, 18(4), 321-338.
- Letherby, G. (1994). Mother or not, mother or what? Problems of definition and identity. *Women's Studies International Forum*, 17(5), 525-532.
- Letherby, G. (2002). Childless and bereft?: Stereotypes and realities in relation to 'voluntary' and 'involuntary' childlessness and womanhood. *Sociological Inquiry* 72(1), 7-20.
- Matthews, T. J., & Hamilton, B. E. (2009). Delayed childbearing: More women are having their first child later in life. *National Center of Health Statistics Data Brief*, 2, 1-8.
- Miller, W. B. (1994). Childbearing motivations, desires, and intentions: A theoretical framework. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 120, 223-258.
- Mishler, E. G. (1996). *Συνέντευξη έρευνας*. (Ν. Ρώντα, Μεταφ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Morell, C. (1993). Intentionally childless women: Another view of women's development. *Affilia*, 8(3), 300-316.
- Morell, C. (2000). Saying No: Women's experiences with reproductive refusal. *Feminism and Psychology*, 10(3), 313-322.
- Μπελλάλη, Θ. (2006). Κριτήρια και διαδικασία αξιολόγησης των ποιοτικών ερευνών στο χώρο της υγείας. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής* 23, 298–307.

- Ναζίρη, Δ. (1989). Ελληνίδες και έκτρωση: Ψυχοκοινωνική μελέτη των επαναλαμβανόμενων εκτρώσεων. *Ψυχολογικά Θέματα*, 2(1), 18-32.
- Papaligoura, Z., & Papagounos, G. (1996) Assisted reproductive technology: Psychological and ethical issues. In S. Nakou & S. Pandelakis (Eds.) *The child in the world of tomorrow: the next generation* (pp. 79-87). U.K.: Pergamon Press,
- Papaligoura, Z., Papadatou, D., & Bellali, T. (2012). The wish for a child. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 30(5), 461-467.
- Park, K. (2005). Choosing childlessness: Weber's typology of action and motives of the voluntarily childless. *Sociological Inquiry*, 75(3), 372-402.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Πλάτωνος Νόμοι* (1992). Δ' 721 C σελ. 450. Αθήνα: Εκδόσεις Κάκτος.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (1995) *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Ryder, N. B. (1990). What is going to happen to American fertility? *Population & Development Review*, 16(3), 433-454.
- Sevon, E. (2005). Timing motherhood: Experiencing and narrating the choice to become a mother. *Feminism and Psychology*, 15(4), 461-482.
- van Balen, F., & Inhorn, M. C. (2002). Interpreting infertility: a view from the social sciences. In M. C. Inhorn & F. Van Balen (Eds.) *Interpreting infertility: Childlessness, gender, and reproductive technologies in global perspective* (pp. 3-32). Berkeley: UCLA Press.
- van Balen, F., & Trimbos-Kemper, T. (1995). Involuntarily childless couples: Their desire to have children and their motives. *Journal of Psychosomatic Obstetric Gynaecology*, 16, 137-144.
- Veevers, J. E. (1973). Voluntarily childless wives: An exploratory study. *Sociology and Social Research*, 57(3), 356-366.
- Wager, M. (2000). Childless by choice? Ambivalence and the female identity. *Feminism and Psychology*, 10(3), 389-395.

The formation of the wish for a child

Zaira G. Papaligoura¹, Danai Papadatou² & Thalia Bellali³

¹*Department of Psychology, Aristotle University of Thessaloniki,* ²*Department of Nursing, University of Athens,* ³*Faculty of Nursing, Alexandreio Technological Educational Institute, Thessaloniki*

Abstract

The goal of the present retrospective qualitative study was to explore how women who had conceived a child through assisted reproduction technologies reflected in their narratives their wish for a child. In the study participated 19 women who had conceived through assisted reproduction technologies. Results showed the following four basic categories which reflect different experiences in the development of a desire to have a child. a) emergence of a desire with the realization that because of their age, women may not be able to reproduce, b) desire for a child as a fundamental aspect in the formation of their identity, c) desire for a child when life conditions were appropriate, and d) desire for a child, as a compensation for past abortion(s). The desire to have a child is complex and is described more as a process, than as a state or personality trait. It gradually develops, while its nature and intensity fluctuates over time. Appropriate support for women and their partner can help them develop an increased awareness of their motives to have a child by resorting to assisted reproduction technologies, and can facilitate the process of decision-making in their pursuit to become parents.

Key words: Wish for a child, Assisted reproduction, Infertility, Phenomenology

Contact: Zaira Papaligoura, Aristotle University of Thessaloniki, Department of Psychology. Tel.: 2310997269. E-mail: zapa@psy.auth.gr.